

Шошана Фелман

ПОНОВО ЧИТАТИ ЖЕНУ

Читати поново, радња супротна комерцијалним и идеолошким навикама нашег друштва које нас приморавају да се 'отарасимо' приче након што смо је употребили .... како би кренули у сусрет новој причи, купили неку нову књигу ..., поновно читање се овде предлаже на самом почетку, јер једино оно може спасити текст понављања (они који не умеју да читају поново принуђени су да свуда читају исту причу).

(Ролан Барти)

"Зајонејка Женској"

"Данашње предавање," пише Фројд 1932. године, "може вам послужити као пример једног детаљног аналитичког рада, и могу навести две ствари како бих га препоручио вашој пажњи. Оно износи искључиво емпиријски проверљиве чињенице ..., и бави се темом која буди интересовање као скоро ниједна друга."

Кроз чийаву историју, човека је мучила зајонејка о природи женској... И вас ће овај проблем нужно доићи - мушкарце међу вама; на жене међу вама ово се не односи - ви саме представљајте проблем.

Намењено "публици која се окупила са свих факултета Универзитета,"⁽²⁾ предавање насловљено "О женском" није, заправо, никад ни одржано. Након што се подвргао операцији која је требало да му

одстрани тумор у грлу, његов аутор више није био у могућности да држи предавања за јавност. Тако, он пише у предговору свог неодржаног предавања:

Због хируршке интервенције нисам у прилици да говорим у јавности. Ако, стога, кроз примедбе које следе, још једном заузмем своје место за катедром, биће то једино уз лукавство имагинације; она ће ми помоћи да не заборавим на читаоца док се будем удубљивао у своју тему.

Хтела бих да овде ја сама заузмем своје место као читалац - читалац "Женског" и као читалац женског - тако што ћу се најпре позабавити његовим односом са местом које себи приписује Фројд: Фројдовим местом за катедром, истовремено стварном и имагинарном, Универзитета у Бечу; местом са кога се он обраћа и са кога поставља питање о женском. Тиме што цитирам Фројдове уводне коментаре у уводу сопственог рада - који је сам првобитно одржан као предавање - ја сам, међутим, изместила центар самог питања у једну другачију катедру и другачију структуру обраћања. Када, зато, кажем заједно с Фројдом, "Тема данашњег предавања ..... је од значаја као ретко која друга," и "Могу навести две ствари како бих га препоручила вашој пажњи", "данас" није више 1932. већ 1979; "Ви којима се обраћам нисте публика са бечког Универзитета већ данашња америчка публика окупљена на семинару о феминизму на Универзитету у Висконсину, у Милвокију; а моја употреба првог лица унела је у цитат неслагање у роду будући да је Фројдово "ја" подразумевало мушки род, док се ја обраћам публици као жена. Када сам, зато, кренула да цитирам,

(Кроз читаву историју човека је мучила зајонетка о природи женској ..... И вас ће овај проблем нужно доћи - мушкарце међу вама; на жене међу вама ово се не односи - ви саме представљајте проблем) - публика - као што сам и очекивала - није пропустила да одговори смехом.

Шта су импликације овог смеха? До њега је дошло због свести - истовремено спонтане и историјске - о просторном, временском и полном измештању до кога је дошло у Фројдовом исказу кроз оно што сам ја изговорила. Али оно што је ова историјска свест - раскорак звани "историја" који је моје читање унео у Фројдов текст као разлику у односу на самог себе - заправо учинила је то да уочимо унутрашње текстуално неслагање између Фројдовога исказа, који отвара питање Жене, и његових речи, које га затварају за жене, тиме што жене

искључују из самог питања:“ на жене међу вама ово се не односи - ви саме представљате проблем.“

“Мушкарце међу вама“, са друге стране, “овај проблем нужно дотиче.“ Питање је увек, као што Фројд овим имплицира, питање жеље; оно настаје из жеље која је такође жеља за питањем. Жене се, међутим, сматрају једино *предметом* жеље, и *предметом* питања. У мери у којој су саме жене питање, оне не могу да то питање *изјаворе*; оне не могу као *субјекти* говорити о знању или науци, што питање захтева.

Узевши на себе место субјекта који говори, унела сам извесну *пометњу* у Фројдово мушко писмо својим женским говором и читањем. Бавећи се у свом читању начином на који Фројд испитује полну разлику *увела сам у ијру* саму ту разлику; увела је управо као разлику, са циљем не да одбацам Фројдово испитивање, већ да га изместим, ставим с ону страну *исказаној* питања, тиме што ћу довести у питање транспарентност и обмањујућу универзалност његовог мушког исказа.

Јер заиста, упркос свом иначе радикалном приступу, Фројд ипак артикулише “загонетку женског“ на начин типичан за деветнаести век. Његово питање: “шта је женско?“ заправо је питање: “шта је женско - *за мушкарца*?“ То што сам (као жена) једноставно поновила Фројдово питање - уз реторички ефекат да публика одговори смехом - у извесној мери је изменило дефиницију “загонетке“ указавши на једно донекле другачије питање: шта питање - “шта је женско - *за мушкарца* ?“ - значи *за жену* ?

У овој студији позабавићу се управо овим питањем, кроз анализу једног бриљантног текста чији је аутор Балзак а који, са своје стране, драматизује “загонетку женског“ као двоструко питање, с једне стране, читања полне разлике и, с друге, интервенције полне разлике у самом чину читања.

"Злато и Задовољство": Друштвене Класе и Полне Улоге

Текст о коме је реч, Балзакова новела “Девојка са Златним Очима⁴⁾, заправо је једна права еротска *загонетка* која се посебно фокусира на питање полне разлике. Она то чини тако што кроз троугаони однос плете заплет у коме се љубавна веза мушкарца и жене уплиће у већ постојећи однос две жене, и тиме слика њихово међусобно дејство, али и конфликт између хомосексуалне и хетеросексуалне љубави. На овај начин, текст истовремено истражује и доводи у питање саму структуру супротности полова, као и дефиницију мушког и женског. (...)

Хијерархијска подела друштвених класа коју установљује пролог одговара хијерархијској подели полних улога према којој у

друштву у коме живи Балзак, али и ми такође, жена заузима инфериорну позицију, док мушкарац, на исти онај начин на који то чини класа која поседује злато, заузима супериорну, владајућу позицију.

Није никаква случајност да је хероина у тексту, Пакита, заправо ропкиња која долази из “земље где жене нису људска бића, већ ствари које се могу поседовати. Са њима се може поступати по сопственом нахођењу: можете их продати, купити, убити. У ствари, оне се користе да би се удовољило сопственом каприцу, исто као што овде располагете са комадом намештаја“ (стр. 390). Алиби културних навика некакве *сџране* земље не треба да нас заведу јер управо се у Паризу на овај начин поступа са Пакитом; након што је сексуално искористе, они ће је бескрупулозно убити. А Париз је, такође, место где Хенри де Марсеј изриче уз презир своју осуду женског рода:

Па иџа је онда жена? сџварчица једна, једно брбљиво клуџко. Са две овлаш изџворене речи нећемо ли је најџраџи да ради чеџџи саџа? Она не сумња у џџо да ће киџош бринуџи о џџој јер он не размишља о великим сџварима. ... Заисџа, киџош не може да не буде џџо иџџо јесџе ако има разлоџа да џџакав буде. Жене су џџе које нам додељују џџај чин. Киџош је војник љубави, освајач жена, он има своју чеџу жена које му се џџџчињавају ... биџџи киџош је џџако .... знак несџорне моћи задобијене над женском џџџулаџиџом. (сџр. 348-349)

Овим речима и оваквом пресудом над женом Хенри де Марсеј одређује себе као киџоша али и сопствену улогу мушкарца у причи, мушку улогу типичну за париски културни миље. Сходно овако дефинисаним друштвеним улогама на релацији мушко/женско, однос између мушкарца и жене однос је полне хијерархије у којој је мушкарац господар, а жена сведена на статус роба - она је истовремено објект његове сексуалне пожуде и нарцистичка потврда његове сопствене важности, вредности и моћи.

Злаџо и Женско

Овај културно условљен образац који мушкарац следи можемо, суптилније, испитати не толико кроз Хенријев *џрезир* према “женској популацији“ Париза, већ кроз *дивљење* које он осећа према једној посебној жени - девојци са златним очима - чији привлачни лик доживљава као свој идеал женског, оваплоћење жене из својих снова.

Шећајући иако градом ... прошло четвртика ..., сусрећох се очи у очи са једном женом ... Није био никакав шок, нијо је она била обичан пролазник. По изразу који је имала на лицу, као да је говорила: "Шта! Ти си овде, најдивнији мој, биће о коме сам маштала, сањала ноћима и данима! ... Узми ме, твоја сам ..." И све иако ... Па сам је љубиво загледао. Драги мој пријатељу, с љачке леденице физичког изгледа, ова непозната особа је најдивније женско биће које сам икада срео ... А оно што ме је одмах највише задивило, што ме још увек задивљује, јесу њена два ока, жућкаста као у шира; као злато које се пресијава; живо злато, злато које жуди, злато које љуби, злато које жели да се нађе у твојем џепу ... Од тренутка кад сам почео да се занимам за жене, једино се моја непозната она са својим девичанским трудима и облицима које буде похотну вајру сипала са сликом жене из мојих снова ... Она је сама суштина женскости, њонор задовољства до чијих дубина се можда никада не допире: идеална жена. (срп. 337-339, италики мој)

Јасно је да је Хенри овде привучен девојчиним златним очима јер су оне за њега знак женске жеље и сексуалности, сама инкарнација женскости њо себи. Али које су конотације метафоре злата које, преко њених очију, постају симбол саме девојке и тиме оличење идеала женскости? Самим својим сјајем, "злато које се пресијава" ("jaune d'or qui brille") је у суштини супстанца која рефлектује светлост, која рефлектује извор светлости који је изван ње саме; та светлост која се рефлектује долази заправо од објекта који замишља жена - од самог Хенрија; златне очи женскости су у основи огледало у коме мушкарац - Хенри - замишља сопствени идеализовани лик како би могао да се дива самом себи.

По изразу који је имала на лицу, као да је говорила: "Шта! Ти си овде, најдивнији мој, биће о коме сам маштала, сањала ноћима и данима!" (срп. 338)

Тај златни сјај девојке са златним очима задивљује, каже Хенри, зато што је то "злато које љуби, злато које жели да се нађе у твојем џепу." Парадоксално, злато као метафора највише вредности истовремено је слика њоседовања и њрисвајања кроз које се идеална жена

поново редукује на обичан *предмет* чија је једина функција у томе да га мушкарац има и поседује. Али метафора коју призива Хенри - злата које жели да се нађе у његовом џепу, носи још дубљу двосмисленост будући да својом јасном еротском конотацијом која асоцира на сексуални чин додељује златним очима женскости фантазмагоричну - фаличку - улогу. Која иронија, да се женско на овај начин преокреће у метафору фалуса. У мери у којој девојку са златним очима Хенри види као средство за своје чисто нарцистичко задовољство, Хенријеву жудњу за идеалном женом можемо описати као изванредан облик мастурбацијске фантазије: награда за којом жуди заправо је његов сопствени фалус. На исти онај начин на који, у прологу, злато задобија статус врховног принципа доминације и хијерархије, златни фалус у причи жуди да буде препознат иза маске женске лепоте и враћен тамо где припада: у џеп мушкараца.

На овај начин девојка са златним очима заправо одређује жену и женско - као *фантазију мушкараца*. И заиста само име девојци су доделили мушкараци - Хенријеви пријатељи. Тиме што је дефинише мушкарац, конвенционална поларност мушког и женског одређује жену као *метафору мушкараца*. Сексуалност, другим речима, овде функционише као знак реторичке конвенције у којој је жена *означио*, а мушкарац *означено*. На овај начин једино је мушкарац тај који има привилегију да носи право значење и *прави* идентитет: женско, као означитељ, није у стању да означава *саму себе*; оно је тек метафора, фигуративна замена; оно једино може да упућује на мушкараца, на фалус, као своје право значење, своје означено. Услед такве реторичке хијерархизације саме опозиције између полова, женска *разлика* бива потиснута будући да се у потпуности подводи под однос који женско успоставља према идентитету мушкараца.

С енглеског одломак превела *Пејра Мишић*

1) Sigmund Freud, "Femininity," u *New Introductory Lectures on Psychoanalysis*, prev. James Strachey New York:Norton, 1965), p. 112

2) Freud, predgovor za *New Introductory Lectures on Psychoanalysis*, op.cit., p.5

3) Ibid., p. 5; нагласио аутор

4) Honore de Balzac, "La Fille aux yeux d'or," u *Histoire des Treize*. Бројеви на крају цитата односе се на "The Girl with the Golden Eyes," u *History of the Thirteen*, prev. Herbert J. Hunt (Penguin, 1974).